

Невен ИСАИЛОВИЋ
Историјски институт
Београд

МИХАИЛО КАБУЖИЋ, ДУБРОВАЧКИ ОДМЕТНИК – БОСАНСКИ ДИПЛОМАТА

Апстракт: Прилог се бави политичком и дипломатском каријером Михаила Кабужића, једног од ретких дубровачких властелина који су, као службеници страних владара и великаша, оптужени за издају Дубровачке републике. Приказане су Кабужићеве делатности у администрацији Хрвоја Вукчића у средњој Далмацији, његова улога у довођењу Турака у Босну 1414. године, његова умешаност у проблем наслеђа Хрвојевих поседа у Дубровнику, његове активности уперене против Дубровника почетком 1419. године, као и његова дипломатска делатност у служби босанског краља Стефана Остојића, после чије је смрти нестао са политичке сцене.

Key words: Mihailo Kabužić, Hrvoje Vukčić Hrvatinić, Jelena Nelipčić, king Stefan Ostojić, Dubrovnik, Bosnia, Dalmatia, Turks, 15th century.

Михаило (Михо, Микоције) Кабужић, једна од најконтроверзнијих личности босанске политике прве половине XV века, није до сада био предмет посебне студије, понајвише због тога што су извори о његовом животу и делатностима оскудни. Међутим, због своје умешаности у два крупнија инцидента између Дубровника и босанских феудалаца, више пута је помињан као изузетак од, иначе веома чврстог, правила које је подразумевало координацију и хармоничне односе између дубровачких власти и Дубровчана који су вршили важне чиновничке функције код владара или властеле суседних држава. Животопис Михаила Кабужића који овде доносимо сачињен је на основу до сада познатих извора који ће, уз извесне реинтерпретације, по први пут бити презентовани у оквиру једне студије.

Михаило је највероватније рођен 80-их година XIV века у Дубровнику, као прворођени син Марина Михаила Кабужића (пом. 1363-1409) и његове прве жене Первуле (пом. 1382-1397), ћерке Марина Јунија Менчетића. Марин Кабужић се бавио трговином, али је најчешће деловао као овлашћено лице за снабдевање Дубровника стручним кадровима и намирницама. Био је *factor Ragusinus* у Венецији 90-их година, а у том својству га као гаранта за свог духовника Дубровчанина Михаила помиње краљ Стефан Дабиша у писму Млечанима из 1394. године.¹ Почев од 1397. био је биран за кнеза пет пута. Деловао је као преговарач са краљем Остојом током рата 1403/1404, али и као посредник кнеза Павла Раденовића у трговини оловом почетком 1409. године. Сарађивао је и са Павловим службеником, касније протовестијаром Браилом Тезаловићем.² После смрти Первуле (1397), оженио се Маргаритом, ћерком свог рођака Николе Кабужића и удовицом Лампрета Цријевића, са којом је имао два сина. Михаилов деда по мајци, Марин Јунија Менчетић, био је један од највећих дубровачких бродовласника друге половине XIV века и трговац оловом и сољу. Са његовим синовима, својим шурацима, Марин Кабужић је имао трговачко друштво (*societas*).³ Михаилова сестра Франческа (Франушка) била је од 1405. удата за Ивана Лампрета Цријевића (пом. 1399-1431), а Ана (+1458) за Павла Циве Гундулића (пом. 1372-1416) од 1402. године.

¹ S. Ljubić, *Listine o odnošajih između južnoga Slavenstva i Mletačke republike* (даље: *Listine*) IV, Zagreb 1874, 323-324; N. Lonza – Z. Šundrica, *Odluke dubrovačkih vijeća 1390-1392*, Zagreb – Dubrovnik 2005, према регистру.

² М. Пуцић, *Споменици српски I*, Београд 1858, 53-54, IV-VII; *Poviest hrvatskih zemalja Bosne i Hercegovine od najstarijih vremena do godine 1463*, Sarajevo 1942, 405-408; И. Манкен, *Дубровачки патрицијат у XIV веку*, Београд 1960, 168, 341, 391 (даље: Манкен, *Дубровачки патрицијат*); В. Крекић, *Unequal Rivals. Essays on Relations between Dubrovnik and Venice in the Thirteenth and Fourteenth Centuries*, Zagreb – Dubrovnik 2007, према регистру; Р. Živković, *Kreditno-trgovačke veze Braila Tezalovića sa Dubrovčanima*, *Zgodovinski časopis* 34/3 (1980) 303-304 (даље: Živković, *Kreditno-trgovačke veze Braila Tezalovića*); N. Vijolić, *Dubrovačka vlasteoska obitelj "Kaboga"*, *Dubrovnik* 28/4 (1985) 85-93.

³ Манкен, *Дубровачки патрицијат*, 337-341.

Иако пре 1399. не постоји експлицитан помен о њему, на основу хронолошких података о његовим родитељима и сестрама које доноси И. Манкен можемо изнети претпоставку да је Михаило Кабужић крајем XIV века имао бар 15 година.⁴ Није познато да ли је вршио било какве важније службе за дубровачку општину, а први његов помен у XV веку бележимо тек 1407. године. Једино што се поуздано зна, то је да је 1399, приликом поделе територије Сланског приморја међу властелом, добио свој део (*parte meça, quarta 0*) земље у области Имотице, у десетини Николе Менчетића, где су земљу добили и остали представници Кабужића, укључујући и Михаиловог оца Марина и полубрата Николу, као и браћу Николу и Луку Кабужиће, касније познате трговце.⁵ Познато је такође да је септембра 1407. био капетан дубровачке ноћне страже, што је уједно била и једина, у изворима забележена, функција на којој га налазимо у родном граду. Занимљиво је да је у том својству једном приликом одбио да своје надлежности искористи како би упао у кућу осумњиченог за досађивање некој жени, наводећи како Дубровник није „Склавонија“, већ земља разума и да стога не може без разлога да предузима такве, суштински противправне, мере. Његов однос према словенским државама у залеђу касније, када буде служио њиховим владарима, неће бити тако искључив.⁶

Мада смо уочили да је његов отац Марин пословао са босанским владарима и великашима, није познато како је Михаило ступио у службу Хрвоја Вукчића Хрватинића, босанског великог војводе и сплитског херцега. То се вероватно није десило пре очеве смрти око 1409/1410. године. Могуће је да је његово напуштање Дубровника било у вези са огромним дугом од 480 либара сребра који је имао

⁴ Исто, табела XV/2.

⁵ J. Lučić, *Stjecanje, dioba i borba za očuvanje Dubrovačkog primorja*, Arhivski vjesnik 11-12 (1968-69) 158-159, 163 (даље: Lučić, *Stjecanje, dioba i borba*); М. Благојевић, *Величина „делова” у Сланском приморју*, Историјски часопис (=ИЧ) 20 (1973) 139-147.

⁶ Državni arhiv u Dubrovniku (=DAD), *Liber maleficiorum*, II, f. 61'-62', септембар 1407. Напомена – Сва коришћена документа из Дубровачког архива добили смо љубазношћу проф. Симе Ћирковића, који нам је уступио своје исписе, на чему смо му дубоко захвални.

исплатити Јакову Бунићу⁷ крајем 1410. године.⁸ О томе да се није старао о очевим дуговима и да није наследио породични посао – трговину оловом, сведочи и чињеница да су о заосталим дуговањима покојног Марина Кабужића кнезу Павлу Раденовићу, са кнезом и његовим протовестијаром Браилом Тезаловићем средином 1411. преговарали поклисари дубровачке владе, а не Маринов наследник Михаило.⁹

Кабужић се, као високи Хрвојев чиновник, први пут јавља у списима сплитске комуне 13. августа 1411, и то као викар сплитског херцега и кнез Омиша.¹⁰ Због проблематичне реченичне структуре у италијанском преводу извора, нама једино доступном, не можемо са пуном сигурношћу рећи да ли је он био „викар херцега и кнеза Омиша“ или „викар херцега и кнез Омиша“. Вероватније је, ипак, да је управо Кабужић кнез Омиша, пошто се на тој дужности у марту 1411. још налазио сплитски кнез Цвитко Толихнић. Занимљиво је што у поменутом документу од августа 1411. Михаило управо са Толихнићем, заступником Хрвојеве супруге, суди у спору неких Брачана и Хварана. Тиме се отвара питање за шта је он, заправо, био задужен. Одговор можемо наслутити на основу податка који је из аката корчуланског нотаријата донео В. Форетић и по коме се Кабужић, почев од октобра 1411. па све до марта 1413. године, наводи као кнез Корчуле.¹¹ Ово сазнање, имајући у виду и надлежности које

⁷ Јаков Луке Бунић трговао је сребром у Босни, а затичемо га и у Венецији 1410. године. У историји је остао упамћен као жртва разбојништва једног босанског властелина, члана краљевске породице. Наиме, у околини Високог га је маја 1412. опљачкао и убио нећак краља Остоје, кнез Вук. О томе видети: Ћ. Трухелка, *Crtice iz srednjega vijeka (Na osnovu dubrovačkih arhivalija) – II Razbojstvo kneza Vuka*, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu (=GZM) 20 (1908) 423-431; Манкен, *Дубровачки пампицијат*, 156.

⁸ DAD, Diversa Cancellariae, XXXVIII, f. 161', 6. XII 1410.

⁹ Љ. Стојановић, *Старе српске повеље и писма I/1* (даље: *ССIII*), Београд – Сремски Карловци 1929, 250-251; Živković, *Kreditno-trgovačke veze Braila Tezalovića*, 303-304.

¹⁰ F. Bulić, *Serie dei Reggitori di Spalato*, Bullettino di Archeologia e Storia Dalmata 13 (1890) 47-48 (даље: Bulić, *Serie dei Reggitori*)

¹¹ V. Foretić, *Otok Korčula u srednjem vijeku do g. 1420*, Zagreb 1940, 161. (даље: Foretić, *Korčula*)

је Михаило имао над Брачом и Хваром, поткрепљује нашу раније изнету хипотезу да је постојала управна област коју је Хрвоје формирао у средњој Далмацији још 1405. године и која је обухватала поменуто острва и Омиш. У извесној мери, њој су биле придружене и области Крајина (Макарско приморје), Пољница и сплитски дистрикт.¹² Организација те области није била уједначена јер примећујемо честе промене личности и звања које носе. Тако на простору средње Далмације налазимо као Хрвојеве намеснике кнезове, поткнезове, викаре, жупане, витезове итд. Оно што скоро са сигурношћу можемо рећи јесте да је, у периоду 1411–1413, Михаило Кабужић вршио дужност кнеза Корчуле, али и Брача, Хвара (са Висом) и Омиша. У свим тим областима имао је своје заменике, викаре, који су деловали као непосредни представници власти Хрвоја Вукчића. На Корчули је то био Сплићанин *Francesco de Petrachis*, познат по свом парничењу са локалним племством, који је 1413. заменио Михаила на месту кнеза тог острва.¹³ Извесне ингеренције над поменути простором Кабужић је задржао и касније, што ће се видети из даљег излагања.

Кабужић је постао Хрвојев протовестијар, односно највиши финансијски службеник, између августа 1411. и јануара 1412. године. Први пут га као протовестијара затичемо у акту сплитске комуне од 11. јануара 1412, када сплитски поткнез Гојчин, сигурно на иницијативу херцега, издаје захтев да се Цвитко Толихнић и Михаило прогласе за грађане Сплита и да буду кооптирани у градско веће.¹⁴ У Сплиту се Кабужић више пута помиње уз Толихнића као протовестијар, па тако и у једном документу од 5. маја 1412. године.¹⁵ Није познато да ли је у том звању деловао у читавој Хрвојевој области, пошто се помиње искључиво у документима приморских градова, али је јасно да је његова делатност у великој мери превазилазила границе финансијског пословања. Порекло и природа Михаиловог

¹² Н. Исаиловић, *Омиш под влашћу Хрвоја Вукчића и борба за његово наслеђе*, ИЧ 54 (2007) 134-136. (даље: Исаиловић, *Омиш*)

¹³ Foretić, *Korčula*, 161.

¹⁴ Bulić, *Serie dei Reggitori*, 48; G. Novak, *Povijest Splita I*, Split 1978², 312-313.

¹⁵ D. Lovrenović, *Hrvoje Vukčić Hrvatinić i Splitska komuna 1403-1413*, Prilozi Instituta za istoriju u Sarajevu (=Prilozi) 23 (1987) 40.

односа са херцегом Хрвојем нису нам познати, али се чини да је херцег имао у њега велико поверење и да се према њему односио са изузетном наклоношћу.¹⁶

Та наклоност се посебно испољила када се почетком 1412. Хрвоје одлучио да Кабужићу стави на располагање своју кућу и имање у Дубровнику, које је добио од дубровачких власти 1399. као награду за улогу у преговорима о уступању Сланског приморја.¹⁷ Међутим, то је одмах изазвало озбиљан спор са Дубровчанима, који су у фебруару 1412. расправљали о недопустивом мешању властелина Кабужића у питање дарованих поседа. Након заседања од 6. фебруара на коме је донета одлука да се власти супротставе таквој пракси, 9. 2. одлучено је и да се формира комисија која би заузела став по питању Хрвојевих поседа.¹⁸ Након што су настали ови проблеми, Хрвоје је, актом од 2. априла 1412. године, одлучио да својој супрузи Јелени Нелипчић уступи, између осталог, и кућу у Дубровнику како би јој се одужио за ранији зајам.¹⁹ Међутим, та повеља је касније отвараала бројне спорове и Јелена је имала озбиљних проблема да оствари своја права на Хрвојеве поседе све до 1418. и никада није успела да их непосредно преузме.²⁰ Дубровачке власти нису прешле преко питања које су отвориле и одлучиле су 14. јануара 1413. да општом одредбом не само забране Михаилово преузимање Хрвојевих дарованих поседа, већ да сасвим забране дубровачкој властели да на било какав начин долазе до имања, кућа и дарова које су Дубровчани поклонили страним владарима и великашима. Узи-

¹⁶ Ј. Мргић-Радојчић, *Доњи Краји. Крајина средњовековне Босне*, Београд 2002, 97-98 (даље: Мргић-Радојчић, *Доњи Краји*)

¹⁷ О Хрвојевој улози у уступању Сланског приморја видети: G. Čremošnik, *Prodaja bosanskog Primorja Dubrovniku god. 1399. i kralj Ostoja*, GZM 40 (1928) 109-126; Lučić, *Stjecanje, dioba i borba*, 168, 179-180.

¹⁸ DAD, Reformationes, XXXIV, ff. 160-160', 4, 6. и 9. II 1412.

¹⁹ *ССП III I/1*, 549-551; Мргић-Радојчић, *Доњи Краји*, 108.

²⁰ *ССП III I/1*, 551-552; D. Lovrenović, *Jelena Nelipčić, splitska vojvotkinja i bosanska kraljica*, Radovi Zavoda za hrvatsku povijest u Zagrebu 20 (1987) 190-192; Мргић-Радојчић, *Доњи Краји*, 115; С. Рудић, *О кући Хрвоја Вукчића Хрватинића у Дубровнику*, ИЧ 56 (2008) у штампани (даље: Рудић, *О кући Хрвоја Вукчића*). Напомена – Захваљујемо колеги Срђану Рудићу на уступљеном рукопису свог рада.

мање тих дарова под закуп било је могуће, али се морало регулисати са властима.²¹ Тиме је афера званично завршена, али заправо је одложена јер су се њени одблесци нашли у и каснијем спору Кабужића и Јелене Нелипчић, као и Јелене и дубровачких власти.

Михаило се од марта 1413. више не помиње као највиши Хрвојев званичник на средњодалматинским острвима. Он је и даље био протовестијар, али нам није познато да ли је стекао још неку званичну функцију, као ни који је био територијални оквир његове јурисдикције. Његово повлачење са острва можда је имало везе са догађајима који ће уследити крајем пролећа 1413. Тада је са више страна, и војно и политички, нападнут његов господар, од кога се одметнуо Сплит и чијим су острвима убрзо завладали Дубровчани.²² Они су још 10. јуна 1413. страховали од Хрвојевих акција према Стону.²³ Уколико је херцег предвиђао те крупне проблеме, о чему постоје индиције, могао је преименовати Кабужића на важнију дужност дипломате.²⁴ Михаилове активности у другој половини 1413. нису забележене у познатим изворима, али улога коју му је Вукчић крајем те године поверио сведочи о његовом угледу и високом положају у администрацији дотадашњег сплитског херцега. Управо га је та улога увела у све опште историје Балкана у XV веку.

Дубровачки хроничар Јуније Растић, познат по коришћењу званичних докумената, забележио је да је Михаило почетком 1414. отпутовао у Једрене у званичне преговоре са султаном Мехмедом I да би издејствовао турску помоћ за свог господара.²⁵ Иако се спремао за рат у Малој Азији, турски владар је изашао у сусрет молбама Хрвојевог посланика и послао упутства крајишницима, по свему су-

²¹ DAD, Reformationes, XXXIV, f. 255, 14. I 1413; Ed. N. Nodilo, *Chronica Ragusina Junii Restii (ab origine urbis usque ad annum 1451) item Joannis Gundulae (1451-1484)*, Zagreb 1893, 209-210 (даље: *Chronica Junii Restii*); Z. Janeković-Römer, *Okvir slobode. Dubrovačka vlastela između srednjovekovlja i humanizma*, Zagreb – Dubrovnik 1999, 88 (даље: Janeković-Römer, *Okvir slobode*); М. Динић, *Дубровчани као феудалци у Србији и Босни*, ИЧ 9-10 (1959) 147-148 (даље: Динић, *Дубровчани као феудалци*)

²² DAD, Reformationes, XXXIV, f. 197, 198, 198', 199, 200, 3. VII 1413.

²³ DAD, Reformationes, XXXIV, f. 194', 10. VI 1413.

²⁴ Исаиловић, *Омиш*, 135-136, 141 нап. 64.

²⁵ *Chronica Junii Restii*, 213; Мргич-Радојчић, *Доњи Краји*, 93, 97-98.

дећи скопским, да пошаљу већи одред Турака према Босни и Далмацији, без сумње уз обећан плен. У касно пролеће 1414. Турци су провалили у Босну и далматинско залеђе, а затим су наставили и према Славонији и Хрватској.²⁶ О свести савременика да је за тај напад одговоран Хрвоје Вукчић говори више докумената, али су Дубровчанима непријатности причињавали не само Турци и не само свест о Хрвојевој умешаности у поход, већ и чињеница да су сазнали да је у целу ствар најнепосредније умешан и њихов властелин Михаило Кабужић, на кога су се жалили поједини босански великаши, посебно кнез Павле Раденовић.²⁷

У таквим околностима, дубровачке власти су 25. јуна 1414. већале о случају Михаила Кабужића и Марина Стјепанића (још једног Дубровчанина у Хрвојевој служби, додуше из мање славне породице), за које је утврђено да се налазе међу Турцима и наступају заједно са њиховом војском. Одлучено је да им се наложи да се одмах одвоје од Турака и да се око тога ангажују и њихове породице, као и да, уз гарантован слободан пролаз, дођу у Дубровник да се оправдају.²⁸ Готово да је извесно да се Михаило таквом позиву није одазвао. Његово непријатељство према домовини већ се дуго времена наслућивало и могуће је да се он већ тада, како наводи Z. Janeković-Römer, заиста више није ни сматрао Дубровчанином.²⁹ О далекосежности последица турских напада из 1414/1415. године, у чијој је организацији Михаило учествовао, по босанску државу није потребно, на овом месту, додатно говорити. Не сматрамо вероватним да је

²⁶ С. Ћирковић, *Историја средњовековне босанске државе*, Београд 1964, 242 (даље: Ћирковић, *Историја Босне*); С. Ћирковић, *Две године босанске историје (1414 и 1415)*, Историјски гласник (=ИГ) 3-4 (1953) 29-42; С. Ћирковић, *О једном посредовању деспота Стефана између Угарске и Турске*, Истраживања 16, Нови Сад 2005, 229-240; Исаиловић, *Омиш*, 136-138.

²⁷ Р. Živković, *Tvrtko II Tvrtković. Bosna u prvoj polovini XV stoljeća*, Sarajevo 1981, 67 (даље: Živković, *Tvrtko II*); D. Lovrenović, *Na klizištu povijesti. Sveta kruna ugarska i Sveta kruna bosanska 1387-1463*, Zagreb – Sarajevo 2006, 175.

²⁸ DAD, Reformationes, XXXIV, ff. 222^v-223, 25. VI 1414; J. Gelchich – L. Thallóczy, *Diplomatarium relationum Reipublicae Ragusanae cum regno Hungariae*, Budapest 1887, 245-246, 737; И. Божић, *Дубровник и Турска у XIV и XV веку*, Београд 1952, 45.

²⁹ Janeković-Römer, *Okvir slobode*, 33.

мисија султану била прва Кабужићева дипломатска акција и извесно је да је он и раније био дипломата у Хрвојевој служби и да је водио преговоре са различитим странама, иако нам детаљи о тим преговорима нису познати.³⁰

Неуједначеност сачуваних података о Михаилу Кабужићу онемогућава нам да утврдимо његову делатност кроз читаву 1415. годину и да установимо како се нашао на положају кастелана града Бистрице у жупи Ливно у време када је умро његов господар Хрвоје Вукчић, у марту 1416. године. Извесни Билослав и Остоја помињу се као кастелани Омиша у име војводе Хрвоја у периоду 1415/1416. Венецијанци их називају искључиво кастеланима, док се они сами у једној повељи, додуше сачуваној у познијој латиничној транскрипцији, називају кнезовима.³¹ У смутној ситуацији која је настала Хрвојевом смрћу, напустили су град и отишли за Босну, након што се Билослав у Бистрици састао са Кабужићем.³² И овај догађај отвара бројна питања. Прво од њих су Кабужићеве надлежности у том тренутку. Он свакако није био обичан заповедник тврђавске посаде нити би његово обавештење о Хрвојевој смрти било довољан разлог да кастелани једноставно напусте Омиш. Михаило је, по свему судећи, имао широка овлашћења у односу на Вукчићеве преостале поседе у Далмацији и координирао је његовим акцијама према Приморју. Можда је, чак, још увек био и кнез Омиша (што је сигурно био барем у периоду 1411-1413) под чијом су командом били и поменути кастелани.

Међутим, други проблем ствара и, по свему судећи његова, одлука о повлачењу посаде из Омиша у Босну почетком априла 1416, будући да тај потез није био сасвим очекиван у Венецији и Дубровнику. М. Шуњић је истакао да је Кабужић деловао у име Хрво-

³⁰ Можда је он водио преговоре са Венецијом у лето и јесен 1413. године, током којих је најављивана могућност да Турци помогну Хрвоја са 30 000 људи. Видети: *Listine VII*, Zagreb 1882, 127-128, 137-138.

³¹ Ђ. Šurmin, *Hrvatski spomenici. Sveska I (od god. 1100-1499.)*, Zagreb 1898, 115-116; А. Nazor, *Granica između Splita i Poljica i splitsko-poljički sukobi u XIV. i XV. stoljeću (Dio drugi – Splitsko-poljički sukobi tijekom XIV. i XV. stoljeća)*, Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti HAZU 21 (2003), 51-52, 62.

³² *Listine VII*, 222; Исаиловић, *Омиш*, 143-144.

јеве удовице Јелене, која је преузела Омиш и затим га поклонила свом брату Иванишу Нелипчићу.³³ Иако таква могућност није искључена, будући да млетачки извори указују на то да је смена посада извршена договорно, она се чини мање вероватном у светлости потоњих збивања и оштрог сукоба Михаила и Јелене почетком 1419. године. Познато је да су многи службеници босанских владара и великаша били врло практични и да су знали да хитро промене лојалност и нађу се у служби другог владара или великаша. Стога је могуће да је Кабужић одлучио да не заступа интересе Хрвојеве породице, већ да се одмах приближи босанском краљу Остоји, у чијој се служби нашао, по свему судећи, убрзо после Вукчићеве смрти. Можда му је краљ Остоја, који је планирао да се ожени Јеленом Нелипчић чим је Хрвоје умро, у својим предбрачним калкулацијама наложио да се повуче из Омиша и препусти га Јелениној посади, као што је могуће да је она након тога изиграла краљева очекивања и дала себи за право да град, који је Хрвоје освојио још 1401. и којег је Остоја сматрао својим још од 1403. године, једноставно поклони свом брату. Иако се краљ са тиме помирио, Босна је захтеве за Омишом обновила већ почетком 20-их година XV века.³⁴ Наравно, није искључено да је Кабужић неко време после Хрвојеве смрти заиста био у Јелениној служби, а да се њихово удаљавање десило доцније.

Да ли се сукоб између Јелене Нелипчић и Михаила Кабужића распламсао због Хрвојевих поседа у Дубровнику, због ситуације са Омишом, која је, несумњиво, одвукла у руке Нелипчића и све Вукчићеве далматинске поседе или због личне нетрпељивости није познато. Међутим, тај спор је нужно мировао за живота краља Остоје. Штавише, о Кабужићевој делатности на Остојином двору не знамо ништа. Не знамо његово звање, нити коју је службу вршио, а не помиње се ни на списку сведока и дворана у повељама. Ничим се не наслућује да је он постао и краљев протовестијар.³⁵ Чак и у време када његова делатност оживљава под Стефаном Остојићем, он је у свим документима навођен без титуле и звања, али се из текста ја-

³³ М. Šunjić, *Bosna i Venecija (odnosi u XIV. i XV. st.)*, Sarajevo 1996, 128-129.

³⁴ Исаиловић, *Омиш*, 149, нап. 98.

³⁵ Због овако упадљивог недостатка података, могуће је и да је Кабужић био скрајнут од краља Остоје у периоду 1416-1418. године.

сно види да је био веома утицајан саветник, чак и сива еминенција. Неспорно је да је, овај пут, Михаило боравио у Босни, а не у Далмацији, као и да није обнављао односе са родним Дубровником.

Кабужићев утицај на младог краља Стефана Остојића, који је дошао на власт у јесен 1418. после смрти свог оца Остоје, могао је потицати из више извора. Могуће је да је речитошћу и убедљивошћу једног дубровачког патриција задобио новог владара, а могуће је и да му је био нека врста татора на двору у периоду 1416–1418. Ту су, наравно, и Кабужићеве антипатије према Јелени Нелипчић, коју је краљ Стефан презирао, што видимо из његове одлуке да своју мајку, бившу краљицу Кујаву, отерану Остојину жену, практично постави за савладара, а да Јелену баци у тамницу. У сваком случају, убрзо по ступању Стефана Остојића на босански престо, Михаило Кабужић се, почетком 1419. године, враћа у дубровачке изворе у веома неповољном светлу.³⁶

Дипломатски и правни обичаји који су владали између Дубровника и Босне налагали су да сваки нови владар повељом потврди раније даровнице босанских краљева Дубровчанима. Из тог разлога су на двор Стефана Остојића у јануару 1419. стигли дубровачки поклисари Никола Ђурђевић и Марин Гундулић. Међутим, њих двојица су наишли на неочекиван проблем. О детаљима збивања на босанском двору сазнајемо из записника са суђења Михаилу Кабужићу, обављеног крајем априла 1419. године.³⁷ Наиме, амбасадори су тврдили да им је Кабужић више пута долазио инсистирајући на томе да старе повеље које су донели на потврду нису ваљане и да су штетне за краљеве интресе, будући да у Сланском приморју има 36 села од којих краљ нема никакве користи нити службе. Није остало само на томе. Михаило је истицао да Стефан Остојић, као краљевска добра, жели и целокупно имање Хрвоја Вукчића, које је покојни војвода добио од дубровачке владе још 1399. године. Инсистирао је да наступа у потпуности у краљево име, пратећи краљеве жеље. Покли-

³⁶ Janeković-Römer, *Okvir slobode*, 33.

³⁷ DAD, *Lamenti politici*, II, ff. 326-327', 21. и 22. IV 1419. Видети и опширне изводе у: N. Jorga, *Notes et Extraits pour servir a l'histoire des croisades au XV siecle II*, Paris 1899, 171-173 (даље: Jorga, *Notes et Extraits II*); В. Крекић, *Cirkulacija informacija između Dubrovnika i Bosne u prvoj polovini XV vijeka*, *Godišnjak društva istoričara BiH* 39 (1988) 55; Janeković-Römer, *Okvir slobode*, 33.

саре је посећивао на разним местима, увек љутит и увек у пратњи неког виђенијег властелина из краљевог окружења. Међутим, Ђурђевић и Гундулић су одбацили његове захтеве као неосноване, истичући да су Сланско приморје Дубровчанима даровали још краљ Остоја и војвода Хрвоје, а да Хрвојеви поседи треба да припадну његовим потомцима, односно наследницима.³⁸ Михаилова љутња није јењавала, а с посебном горчином се бунио против одлуке дубровачких власти да се Хрвојева добра коначно предају његовој удовици Јелени Нелипчић, потоњој жени краља Остоје. Вероватно је да је баш у ово време Јелена бачена у тамницу одлуком Стефана Остојића и његове мајке Кујаве, без сумње на препоруку Кабужића, са којим је Јелена, као што смо рекли, у једном тренутку дошла у оштар сукоб. У дубровачким записницима даље стоји да су се амбасадори жалили највишем племству, члановима краљевског већа, и да су од њих, у тајности, добили одговор да истрају у својим захтевима и да ће добити потврдницу јер је „...тај ваш ђаво Кабужић непријатељ свих и тај који...толико ради против вас и против своје домовине“. Наводи се да је краљ постајао упадљиво пријатнији према Дубровчанима у Михаиловом одсуству и да није инсистирао на захтевима које је овај постављао. Па опет, Кабужићев утицај довео је до тога да је средином фебруара Стефан Остојић и формално затражио да му се предају Хрвојева добра у Дубровнику, али до реализације тог захтева није дошло.³⁹ Дубровчани су, на крају, ипак издејствовали потврдну повељу која им је издата 5. марта.⁴⁰

Дубровачке власти су увиделе да на босанском двору имају утицајног непријатеља и то из редова сопствене властеле. То их је навело да врло брзо покрену опсежну истрагу против Михаила Кабужића кога су се, као властелина, одрекле и пре осуде, о чему сведочи прецртано *ser* испред његовог имена у записницима са суђења. Одлука о отпочињању процеса донета је још у фебруару, чим је стигао захтев Стефана Остојића да му се предају Хрвојева добра⁴¹, али је он готово одмах одложен до повратка поклисара из Босне.⁴² У са-

³⁸ Мргић-Радојчић, *Доњи Краји*, 115; Рудић, *О кући Хрвоја Вукчића*.

³⁹ DAD, Acta Consilii rogatorum (даље: Cons. Rog.), II, f. 15', 13. II 1419.

⁴⁰ *ССП III I/I*, 554-557; Ћирковић, *Историја Босне*, 246-247; Р. Živković, *Tvrtko II*, 76-77.

⁴¹ DAD, Acta Minoris consilii (даље: Cons. Min.), II, f. 43', 13. II 1419.

⁴² DAD, Cons. Rog., II, f. 16, средина фебруара 1419.

чуваним белешкама дата су сведочења поклисара Ђурђевића и Гундулића о збивањима током њихове мисије у Босни јануара/фебруара 1419, као и извештај посланика Петра Бунића, који је 14. априла посетио војводу Павла Радивојевића и његову браћу у вези са истрагом. Војвода Павле му је, у поверењу, рекао да је Кабужић са краљем спремао ново заштравање односа са Дубровником. Наиме, наговарао је краља да, уколико се томе не буду противили Мађари и Турци, нападне и заузме Стон и Пељешац, под изговором да су их његови претходници лоше продали и да то нису смели јер је то његово законито наследство.⁴³ Притом је обмањивао свог господара да је стонски зид низак и слаб и да се преко њега може прескочити на коњу, као и да би читав Стонски рат могло заузети 500 људи. Павле Радивојевић у наставку истиче своју приврженост Дубровнику и напомиње да је саветовао краља да у такве несмотрене подухвате не улази, али да се, нажалост, уверио да је Кабужић утицајнији у босанским већима од свих домаћих барона.

На основу та два извештаја, примљена на две седнице Већа умољених, 22. априла су кнез и заклете судије одржали суђење Михаилу Кабужићу у одсуству. У записнику, након списка присутних судија, нема никакве пресуде. Међутим, у одлукама Већа умољених се тих дана нашао предлог да се Кабужић казни смрћу.⁴⁴ О томе није одлучено и, по свему судећи, пресуда тада није озваничена. Да ли су разлог томе биле тренутне политичке околности или ишчекивање нових извештаја и доказа, не може се рећи, али су приоритет дубровачких власти у то време постали преговори са Сандаљем Хранићем о уступању његовог дела Конавала Дубровчанима. О тим преговорима сада постоји прилично богата стручна литература⁴⁵, али се нашег

⁴³ DAD, Lamenti politici, II, ff. 327-327', 21. IV 1419; В. Ћоровић, *Хисторија Босне. Прва књига*, Београд 1940, 421; М. Динић, *Дубровчани као феудалци*, 139; М. Анчић, "Politička struktura kasnosrednjovjekovne Bosne" u: *Na rubu Zapada. Tri stoljeća srednjovjekovne Bosne*, Zagreb 2001, 77, nap. 189.

⁴⁴ DAD, Cons. Rog., II, f. 24', крај априла 1419.

⁴⁵ Поред прегледа датих у синтезата босанске историје видети и: Р. Грујић, *Конавли под разним господарима од XII до XV века*, Споменик СКА 66 (1926) 1-121; П. Живковић, *Учешће босанске властеле у диоби Конавала*, Прилози 16 (1979) 181-188; Р. Živković, "Ustupanje Konavala Dubrovčanima", u: *Konavle u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti*, Dubrovnik 1998, 77-100; Е. Kurtović, *Motivi Sandaljeve prodaje Konavala Dubrovčanima*, Anali Zavoda

рада тиче искључиво улога краља Стефана Остојића у потврди продаје. Војвода Сандаљ је брзо окончао преговоре са Дубровником и издао своју даровницу крајем јуна.⁴⁶ Остало је да се са тиме сложе и други моћници у Босни, пре свега краљ који у то време није био у најбољим односима са породицом Косача, али јесте још увек око себе окупљао најутицајнију властелу.

Дубровчани су, након тек завршених проблематичних преговора с почетка године, већ од лета 1419, били принуђени да поново разговарају са ћудљивим босанским краљем и његовим окружењем. Стога се морало рачунати и на улогу Михаила Кабужића, као Остојићевог човека од поверења. Иако је упорно заобилазио Михаилове наводне⁴⁷ савете о акцијама против Дубровника, или је одустајао од њих, краљ се о свим крупнијим питањима и даље консултовао са својим неомиљеним дворанином. Наравно, претходно су искоришћена сва прелиминарна дипломатска средства – Дубровчани су записали даровима босанског краља и војводу Петра Павловића, власника друге половине Конавала у периоду од јула до новембра 1419. Међутим, ти поклони нису укључивали Хрвојеве поседе који нису прешли у краљеве руке ни када су Дубровчани у јулу констатовали да је бивша краљица Јелена Нелипчић бачена у тамницу.⁴⁸ Очито је тај Остојићев захтев стављен *ad acta* још у марту у време издавања краљеве потврднице, мада су неке активности у вези са краљевским добрима у Дубровнику забележене и маја 1419. године.⁴⁹

за повijесне зnanosti HAZU u Dubrovniku 38 (2000) 103-120; E. Kurtović, *Noviji radovi na proučavanju prošlosti Konavala pod bosanskom vlašću*, Posebna izdanja ANUBiH 120, Odjeljenje društvenih nauka 36, Sarajevo 2003, 91-198.

⁴⁶ *ССП III I/1*, 293-297.

⁴⁷ О Михаиловим активностима 1419. године, сведоче само извори дубровачке провенијенције, па стога, и поред поверења које у те изворе имамо, описану Кабужићеву делатност без додатне потврде морамо означити као наводну.

⁴⁸ DAD, Cons. Min., II, f. 73, 11. VII 1419; Jorga, *Notes et Extraits II*, 173, нап. 4. Дубровчани су тражили решење за питање наслеђа Хрвојеве куће у дугом периоду 1417–1423. Кућа је коначно предата Вукчићевим унукама након што су дубровачке власти констатовале да је Јелена Нелипчић мртва. О даљој судбини куће видети: Рудић, *О кући Хрвоја Вукчића*.

⁴⁹ DAD, Cons. Min., II, f. 60^r, 6. V 1419.

Почетком новембра 1419. краљ је започео преговоре са Дубровчанима о потврди уступања Сандаљевог дела Конавала. У вези са тим је уговорено и примирје између Косача и Павловића. Краљев посланик и главни босански преговарач био је управо Михаило Кабужић, коме је изрицање пресуде у Дубровнику дуго одлагано. Иако су оваквом одлуком можда били увређени, Дубровчани су прихватили реалност и 7. новембра је Велико веће дало гаранције Михаилу за безбедан пролаз.⁵⁰ После, чини се, више година, он је 16. новембра ступио у родни град.⁵¹ Већ следећег дана је, заједно са кнезом Алексом Паштровићем⁵², такође чланом босанске делегације, добио одређену своту новца од власти.⁵³ Не знамо да ли је у преговорима било потешкоћа, али су они ипак успешно окончани и 21. новембра Дубровчани су свог одметника, коме су спремали смртну пресуду, наградили са 30 перпера амбасадорског поклона. Новац су добила и друга два преговарача из Босне, поменути кнез Алекса и логотет Радослав.⁵⁴ Четвртог децембра 1419. године Стефан Остојић издао је своју повељу којом је потврдио продају дела Конавала. За то је добио годишњи доходак од 500 перпера.⁵⁵

Почетком 1420. поново се разбуктао сукоб Павловића и Косача, у који су се умешали Турци, очито позвани од војводе Сандаља. Дубровчани су покушали да преговорима са краљем и завађеним великашима окончају непријатељства током фебруара и марта, све док у борбама са Турцима није погинуо војвода Петар Павловић.⁵⁶ У јеку тих сукоба, фебруара 1420, донета је одлука да се Михаило Кабужић осуди као одметник и да му се, ни ради одбране, не

⁵⁰ DAD, Acta Maioris consilii, II, f. 12, 7. XI 1419.

⁵¹ DAD, Cons. Rog., II, f. 75', 76, 16. XI 1419; Jorga, *Notes et Extraits II*, 173-174, нап. 4.

⁵² О Алекси Паштровићу видети: И. Божић, *Средњовековни Паитровићи*, ИЧ 9-10 (1959) 151-185; Љ. Спаравало, *Бијела кнеза Алексе Паитровића*, ИГ 1-2 (1981) 63-87; Н. Порчић, *Један незапажени податак о властелинској породици Паитровић*, Мешовита грађа (=Miscellanea) 27 (2006) 43-55.

⁵³ DAD, Cons. Min., II, f. 126, 17. XI 1419.

⁵⁴ DAD, Cons. Min., II, f. 126', 21. XI 1419.

⁵⁵ *ССП III I/I*, 557-562.

⁵⁶ Ђ. Тошић, *Vojvoda Petar Pavlović. Prilog istoriji Bosne početkom XV vijeka*, *Jugoslavenski istorijski časopis* 1-2 (2001) 35-46.

дозволи улазак на територију Дубровачке републике. Изгледа да је поново оптужен за сарадњу са Турцима.⁵⁷ У исто време, власт Стефана Остојића постаје све нестабилнија јер га напушта мноштво властеле која прилази претенденту, бившем краљу, Твртку II Твртковићу, који се појавио у Босни са Турцима. Већ у лето исте године, Дубровчани се обраћају Твртку у вези са својим пословима у Босни. У таквим околностима се Кабужићу губи траг на босанској политичкој сцени. Вероватно да, у политичком смислу, није преживео одлазак Стефана Остојића са престола, најкасније почетком 1422. године.⁵⁸

Последњу мистерију представља Михаилов тестамент, за кога Ирмгард Манкен наводи да постоји и да је заведен 1428. од стране дубровачких органа. До тог документа, нажалост, нисмо могли доћи. Да ли је то значило измирење или не, остаје да се види када будући истраживачи Дубровачког архива буду проучавали шире аспекте животног пута Михаила Кабужића, дубровачког одметника и босанског дипломате, једног од ретких Дубровчана у иностраној служби који нису служили интересима своје домовине и који су били оптужени за издају Републике. Михаилова лоза није се угасила са њим. Име Кабужићеве супруге није познато, али се зна да је била властeosког рода. Њихова ћерка Первула (+1453) удала се 1430. године за властелина Владислава Гучетића, са којим је имала три ћерке.⁵⁹ Чињеница да му се ћерка удала за племића из утицајне породице сведочи о могућности тезе о помирењу између Михаила и дубровачких власти.

⁵⁷ Z. Janeković-Römer (*Okvir slobode*, 33) цитира документ – DAD, Cons. Rog., II, f. 91, 13. II 1420. Тај документ нам није био доступан и стога нисмо били у могућности да у целости коментаришемо његов садржај.

⁵⁸ P. Živković, *Tvrtko II*, 78-81.

⁵⁹ Манкен, *Дубровачки патрицијат*, табела XXXIV/6.

Neven Isailović

MIHAILO KABUŽIĆ, OUTLAW OF DUBROVNIK
– DIPLOMAT OF BOSNIA

Summary

The article covers the turbulent career of Mihailo Kabužić (Michael de Caboga), one of the few nobles of Dubrovnik who were convicted of betrayal of the Republic while being in the service of a foreign ruler or magnate. This paper is the first that gathers and reinterprets all known facts concerning his political activity.

As a descendant of an influential noble family, he could expect to participate in the government of his hometown but, instead of that, after getting heavily into debt, he entered the service of a mighty Bosnian magnate, great duke Hrvoje Vukčić Hrvatinić. In the period between 1410 and 1416 he held many offices in Hrvoje's structure of power – he was the count of Omiš, Brač, Hvar and Korčula, the governor of the strategically important fortress of Bistrica, the protovestiarius (the highest financial official). However, Kabužić earned his place in historical textbooks after he had, by the orders of his lord, gone to Turkey and, together with the Ottoman sultan, organized the attack of Turkish marcher wardens on Bosnia, in the spring of 1414. The attack aimed at relieving the pressure that Hrvoje's territories were suffering from the Hungarian king and the rival magnates but, in fact, the Turks became a lasting factor in the region which led to the fall of the medieval Bosnian state in 1463. Hrvoje also intended to give away his house and estates in Dubrovnik to Kabužić, which prompted a swift reaction of the authorities of the Republic – the prohibition of involvement of domestic nobles in the matters of the estates which had been given to foreign kings or nobles. The feud concerning Hrvoje's house, organization of Turkish assault and his activities against the interests of Dubrovnik in Central Dalmatia led to Kabužić's fall out of favour of his hometown which he had already come to dislike.

After duke Hrvoje's death, Kabužić came to the court of Bosnian king Ostoja, but only after king Stefan Ostojic had come to power did he regain his influence. He became Ostojic's closest, though informal, adviser and the chief opponent of king's stepmother Jelena Nelipčić, the former wife of both Hrvoje and, later, king Ostoja. Early in 1419 Kabužić was accused of treason in Dubrovnik, after the authorities of the Republic got the information that he had been urging king Stefan to demand Hrvoje's estates for himself, disregarding the law, to revoke the charter of relinquishing the Slansko Littoral to Dubrovnik

and, finally, even to attack Ston and Pelješac and to conquer them from the Republic by force. The king did not accept these suggestions but, even so, the authorities of Dubrovnik decided to sentence Kabužić to death. However, that decision was soon postponed mainly because the officials of the Republic had to let their treacherous noble enter Dubrovnik, as a formal Bosnian ambassador, so as to inform them of king's consent to duke Sandalj Hranić's act of selling his part of the Konavle region to the Republic of St. Blasius. Soon after they had finished the negotiations and granted him the usual ambassador fee in November 1419, the officials of Dubrovnik found an opportunity in February 1420, during another Turkish raid, to punish Kabužić with perpetual banishment. Stefan Ostojić's fall from power in 1421/22 led to the end of Kabužić's political career. The fact that Mihailo's testament was found in the archives of Dubrovnik suggests a possibility that he made peace with the authorities of his hometown by the end of his life, c. 1428, but nothing precise can be established from the currently available sources.